

ГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ

УДК 94 (477): 39

«ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНИ НІ СЛАВА НІ ВОЛЯ!» (До 175-річчя з дня народження видатного українського етнографа Павла Чубинського)

Г.П. Євсєєва, д. н держ. управ., проф.

Ключові слова: гімн України, історія створення, історичні пісні

Постановка проблеми. Доля багатьох патріотичних пісень подібна до долі українського народу. Завжди, коли народ оживав, оживали й воскресали і його пісні. Коли український народ гнітили неволя, духовне рабство, замовкала на той час і народна душа, хоча ніколи вона й не завмирала. Дуже багато різноманітних патріотичних пісень продовжували існувати нелегально, завжди вселяючи у серця українців віру в краще майбутнє.

Пісня – душа народу, національні гімни – найвищий вияв його волелюбних прагнень, духовно-патріотичних устремлінь. Втративши свою державність, Україна кілька століть не мала і свого національного гімну, його заступали патріотичні пісні, часто регіонального характеру, що не охоплювали долі всього народу, розмежованого кордонами Австро-Угорської та Російської імперій.

Аналіз публікацій. Національно-духовну спадщину П. Чубинського досліджували різні науковці, зокрема: А. Зиль [1], В. Міяковський [4], Н. Шип [6], І. Коляда [2] та ін. Доба, в яку жив і творив П. Чубинський, кваліфікується науковцями як другий етап українського національного відродження. Українська інтелігенція пов'язувала перспективи українського визвольного руху з необхідністю самоідентифікації українців через утвердження самобутності мови, культури українського народу. Павло Чубинський – юрист за фахом; етнограф, поет і фольклорист – за покликанням; полум'яний патріот – за переконанням.

Яскравим виявом патріотично-національних почуттів українців єдиної нашої землі стала поява вірша Павла Чубинського «Ще не вмерла України». Жодному іншому творові української літератури не судилося така велична і трагічна доля. Велична, бо в ньому втілена споконвічна мрія народу стати суверенним, здобути волю, виражена незламна віра у відродження України. Трагічна, бо понад століття пісню-гімн переслідували, забороняли, вбивали, але не вбили. Створення українського гімну бере початок з осені 1862 року.

Приводом згадати ці давні події стала нещодавня подія міжнародного рівня. 30 вересня 2013 року Центр усесвітньої спадщини ЮНЕСКО визнав гімн України кращим у світі. Про це повідомляє Інтерфакс-Україна з посиланням на Центр новин ООН [<http://www.un.org/russian/news/>]. У рейтингу брали участь національні гімни 193 країн світу. Гімн України отримав перше місце в загальному рейтингу. При цьому в розрахунок бралися чотири показники. За двома з них український гімн отримав найвищий бал. Це благозвучність, гармонійне поєднання музичної і текстуральної частин. Високий бал також був виставлений за оригінальність музичного оформлення і цілісність твору та змістовність тексту.

Україна виявилася єдиною європейською країною в першій п'ятірці, а в цілому до першої десятки кращих національних гімнів світу ввійшли гімни Нової Зеландії (2-ге місце), Південної Африки (3-тє), Австралії (4-тє), США (5-тє), Канади (6-тє), Сполученого Королівства Великобританії і Ірландії (7-ме), Іспанії (8-ме), Франції (9-тє) і Японії (10-тє).

Але зовсім недавно тільки один рядок з пісні Державного Гімну України, прості слова, які дали назву цьому віршеві українського поета Павла Чубинського, протягом понад 150 років викликали неабиякий страх у декількох режимів: польського-шляхетського, царського, румунсько-боярського. Ще у недалекому минулому за те, що виконували цю пісню, за поширення її тексту можна було тяжко поплатитися. На батьківщині Павла Чубинського згаданий вірш був категорично заборонений, його не публікували жодні видання. І лише наприкінці 1989 року над поновленою могилою Павла Чубинського на Книшевому кладовищі в місті Бориспіль згадана пісня, воскресла з мертвих та знову полилася у рідному краї цього

поета у виконанні народного хору під диригуванням Леопольда Ященка. Цю яскраву пісню підхопив численний натовп тих, хто прийшов уклонитися пам'яті вірного сина своєї Батьківщини.

Ще один раз на широкому громадському зібранні ця пісня прозвучала 9 березня 1990 року біля пам'ятника Тарасу Шевченку на Чернечій горі. Виконав її Кубанський народний хор під диригуванням В. Захарченка, отримавши в цей день високу Державну премію Української РСР імені Тараса Григоровича Шевченка.

Уперше під яскраве українське небо ця пісня злетіла з Галичини. В четвертому номері часопису «Мета», який вийшов у грудні 1863 року, текст вірша «Ще не вмерла України» побачив великий світ разом із віршами Кобзаря. Завдяки журналу «Мета» вірш П. Чубинського набув неабиякої популярності серед галицької молоді. Через декілька років він був покладений на музику. Сьогодні вже важко докладно з'ясувати, які саме чинники в цьому зумовили причину озвучення тексту. Але деякі факти, що спонукали народження музики для цих слів, все ж таки варто навести. В 1864 році новостворений у Львові український центр готував до постановки на сцені написану українською мовою «комедію-оперу» письменника Кароля Гейнча (1820 – 1860), яка називалася «Поворот запорожців з Трапезунда» (опублікована 1842 р. в Києві). На той час до цієї вистави, що тоді була поставлена під назвою «Запорожці», композитор і написав музику до існуючих там слів: «Ще не вмерло Запорожжя».

Слова ці – не що інше як перероблені слова вірша Павла Чубинського, котрий з цієї вистави розпочав своє нове життя в музичному супроводі, написаному отцем Вербицьким (1815 – 1870) – талановитим композитором, одним з організаторів духовного і культурного життя у Західній Україні. Будучи студентом богослов'я у Перемишлі а згодом у Львові, Михайло Вербицький навчався співу у Віденського композитора і диригента Алоїза Нанке. Музичну композицію опанував під керівництвом композитора Льоранца. Якийсь час був диригентом хору. Належав до так званої «перемишльської школи» композиторів, яка заклала основи музичного життя в Галичині. Він – автор багатьох музичних творів на народні мелодії, полонезів, вальсів, збірника п'єс для гітари, симфонічних творів – увертюр до драматичних вистав, солоспівів та хорів. М. Вербицький дав музичне життя поетичним творам Юрія Федьковича, Івана Гушалеви́ча та ін. Але найбільшу популярність принесла Михайлу Вербицькому героїко-патетична музика до вірша Павла Чубинського «Ще не вмерла України» – спочатку для солоспіву, а згодом для хору і оркестру. До сьогодні зберігся автограф першої редакції музики до «Ще не вмерла України» – солоспів у супроводі гітари (відділ рукописів Наукової бібліотеки імені В. Стефаніка АН УРСР, м. Львів).

У 1917 – 1920 роках «Ще не вмерла України» як єдиний державний гімн законодавчо не був затверджений, використовувалися й інші гімни. 1939-го року «Ще не вмерла Україна» затверджений гімном Карпатської України.

За радянських часів, коли було вирішено створити окремий гімн для кожної республіки в складі Радянського Союзу, вірш «Ще не вмерла України» був відкинтий як варіант, щоб не викликати сепаратистські настрої серед українців. Потрібен був текст, у якому б стверджувалося, що Україна – держава, яка входить до складу СРСР, що вона там «Між рівними рівна, між вільними вільна», та обов'язково повинна була висвітлена роль комуністичної партії, яка веде Україну до комунізму. Це завдання виконав Павло Тичина. Його варіант «Живи, Україно, прекрасна і сильна» став державним гімном Української РСР у період з 1949 до 1991 роки. Композитор Антон Лебединець створив музику для нього. Але цей гімн так ніколи й не мав популярності. Майже на всіх офіційних зборах лунав гімн СРСР, а не Української РСР.

За роки незалежності вперше 15 січня 1992 року музичну редакцію Державного гімну затвердила Верховна Рада України, що знайшло своє відображення у Конституції України. Тільки 6 березня 2003-го ВР України ухвалила Закон «Про Державний гімн України»[5], котрий запропонував президент Леонід Кучма. Законопроектом пропонувалося затвердити як Державний гімн Національний гімн на музику Михайла Вербицького зі словами першого куплета і приспіву пісні Павла Чубинського «Ще не вмерла України».

Цей закон підтримали 334 народні депутати, проти висловилися 46 з 433, що зареєструвалися для голосування. Не брали участі в голосуванні фракції Соцпартії і Компартії. З прийняттям цього закону Стаття 20 Конституції України набула завершеного вигляду. Національний гімн на музику Михайла Вербицького отримав слова, віднині затвержені законом.

Державний гімн України (до 6 березня 2003 року)

*Ще не вмерла України ні слава, ні воля.
Ще нам, браття українці, усміхнеться доля.
Згинуть наші вороженьки, як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.
Станем, браття, в бій кривавий від Сяну до Дону,
В ріднім краю панувати не дамо нікому;
Чорне море ще всміхнеться, дід Дніпро зрадіє,
Ще у нашій Україні доленька наспіє.
Душу, тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.
А завзяття, праця щира свого ще докаже,
Ще ся волі в Україні піснь гучна розляже,
За Карпати відоб'ється, згомонить степами,
України слава стане поміж ворогами.
Душу, тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.*
слова – П. Чубинський (виправлені М. Вербицьким)
музика – М.Вербицький

У Законі «Про Державний гімн України» говориться: «Стаття 1. Державним Гімном України є національний гімн на музику М. Вербицького зі словами першого куплету та приспіву твору П. Чубинського в такій редакції:

*«Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.
Приспів:
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду».*

Стаття 2. Встановити, що урочисті заходи загальнодержавного значення розпочинаються і закінчуються виконанням Державного гімну України. Музичне виконання Державного гімну України здійснюється під час проведення офіційних державних церемоній та інших заходів.

Стаття 3. Наруга над Державним гімном України тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

Стаття 4. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування. м. Київ, 6 березня 2003 року. Президент України Л.КУЧМА» [5].

Цього року Україна і українці широко відзначають 150-ліття з дня народження видатного поета, який подарував нам величний твір, що став символом єдності держави. Нарешті під впливом буремних подій кожен українець сприйняв невмирущий текст як символ волі, свободи та нових прагнень. Приємно спостерігати, коли весь люд український співає гімн своєї держави. Сьогодні в умовах демократичної розбудови Української держави Гімн став об'єднувальним фактором, тим патріотичним атрибутом без якого не існує жодна держава світу.

Отже, серед безлічі наукових праць, які залишив по собі Павло Чубинський, особливої невмирущої слави він заслужив створенням урочистої пісні борців за волю, яка за півтора століття стала Державним гімном незалежної України.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. **Зиль А. С.** Наукова діяльність П. П. Чубинського на засланні в Архангельській губернії (1862 – 1869 рр) // Україна в етнографічному вимірі століть. Зб. н. пр. – К. : Національний педагогічний університет імя М. Драгоманова, 2014. – 405 с.
2. **Коляда І. А.** Науково-культурницька та громадська діяльність П. П. Чубинського (за матеріалами спогадів сучасників) // Краєзнавство. – 2012. – № 1. – С. 66 – 73.

3. Конституція України. Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. **Міяковський В.** Історія заслання П. Чубинського // Надруковане й забуте . – Нью-Йорк, 1884. – 335 с.
5. Про Державний Гімн України. Закон України від 6 березня 2003р. № 602-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 24. – С.163.
6. **Шип Н. А.** Чубинський Павло Платонович – поборник етнонаціональних прагнень // Україна в етнографічному вимірі століть. Зб. н. пр.. – К. : Нац. пед. університетім. М. Драгоманова, 2014. – 405с.

SUMMARY

Problem statement. The fortune of many patriotic songs is very similar to the fortune of Ukrainian nation. Every time when the nation revived, its songs revived and resurrected as well. When Ukrainian nation was depressed with bondage, spiritual slavery, the national soul also got silent although never died. Many various patriotic songs continued their existence illegally, always filling the hearts of Ukrainians with hopes for better future.

A song is the soul of the nation, national anthem is the highest appearance of its freedom-loving desires, spiritual-patriotic aspiration. Having lost its greatness of authority, Ukraine had not had its national anthem for several centuries; patriotic songs, often of regional character, which did not cover the fortune of the entire nation divided by the borders of Austro-Hungarian and Russian empires, had replaced it.

Analysis of publications. National-spiritual heritage by P.Chubinski has been explored by different scientists, for instance, A. Zil'[1], V. Miyakovski[4], N.Ship[6], I.Kolyada[2] etc.

The period when P. Chubinski lived and worked is qualified by scientist as the second stage of Ukrainian national revival. Ukrainian intellectuals established linkage between the prospective of Ukrainian liberate movement and the necessity of self-identification of Ukrainians through establishing uniqueness of the language and culture of Ukrainian nation. Pavlo Chubinski was a lawyer by profession, ethnographer, poet and folklorist by calling, passionate patriot by convictions.

Bright manifestation of patriotic-national feelings of Ukrainians of our united land was appearance of the poem by Pavlo Chubinski «Shche ne vmerla Ukrainy» (Ukraine Has Not Yet Died). There is no other piece of writing in the Ukrainian literature with such a magnificent and tragic fortune. Magnificent because it embodied the eternal dream of the nation to become sovereign, obtain freedom; it reflects the unbeaten belief in Ukraine's revival. Tragic because for more than a century the anthem-song was persecuted, forbidden. They tried to kill it but did not manage to. Creation of Ukrainian anthem rises from the beginning of the autumn 1862.

The reason to remember all these old events is the recent event of the international scale. On 30 September 2013 UNESCO World Heritage Centre recognized Ukrainian anthem as the best in the world. It was informed by Interfax-Ukraine referring to the UN News Centre [<http://www.un.org/russian/news/>]. The rating included national anthems of 193 countries of the world. The anthem of Ukraine won the first place in the general rating. Four characteristics were considered, in two of which Ukrainian anthem got the highest point. They are euphony and harmonious combination of musical and lyrical parts. High point was also obtained for originality of musical decision and integrity as well as for content-richness of the text.

Ukraine was the only European country in the top-five, in general in the top-ten best national anthems there were included the ones of New Zealand (2 place), South Africa (3 place), Australia (4 place), the USA (5 place), Canada (6 place), the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (7 place), Spain (8 place), France (9 place) and Japan (10 place).

This year Ukraine and Ukrainians celebrate 150 anniversary of the prominent poet who presented us the magnificent piece of art, which has become the symbol of uniting the state. At last under the influence of alarming events every Ukrainian citizen perceived the immortal text as the symbol of freedom, will and new hopes.

It is pleasant to watch all the Ukrainian people singing the anthem of their country. Today in conditions of formation of democratic state the anthem of Ukrainian state became uniting factor, the patriotic element without which any country of the world cannot exist.

Therefore, among numerous works in Pavlo Chubinski's heritage the one, which brought him the immortal fame, was creation of solemn song of fighters for freedom that for a century and half has

become the National Anthem of independent Ukraine.

REFERENCES

1. **Zyl' A. C.** Naukova diyal'nist' P. P. Chubyns'koho na zaslanni v Arkhanhel'skiy huberniyi (1862 – 1869 rr) // Ukrayina v etnohrafichnomu vymiri stolit'. Zb. n. pr. – K. : Natsional'nyy pedahohichnyy universytet imyu M. Drahomanova, 2014. – 405 s.
2. **Kolyada I. A.** Naukovo-kul'turnyts'ka ta hromads'ka diyal'nist' P. P. Chubyns'koho (za materialamy spohadiv suchasnykiv) // Krayeznavstvo. – 2012. – № 1. – S. 66 – 73.
3. Konstytutsiya Ukrayiny. Konstytutsiya, Zakon vid 28.06.1996 № 254k/96-VR // Rezhym dostupu <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. **Miyakovs'kyu V.** Istoriya zaslannya P. Chubyns'koho // Nadrukovane y zabute . – N'yu-York, 1884. – 335 s.
5. Pro Derzhavnyy Himn Ukrayiny. Zakon Ukrayiny vid 6bereznya 2003 r. № 602-IV // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR). – 2003. – № 24. – S. 163.
6. **Shyp N. A.** Chubyns'kyu Pavlo Platonovych – pobornyk etnonatsional'nykh prahnen' // Ukrayina v etnohrafichnomu vymiri stolit'. Zb. n.

УДК811.161.2:728.18

ЗАСТАРІЛІ НАЗВИ В УКРАЇНСЬКОМУ ХАТОБУДУВАННІ

Н. Г. Омелян-Скурта, асист, А. Шарашова, В. Липовенко, студ

Ключові слова: застарілі назви, хатобудування, планування, конструкція, сіни, призьба, будівельна лексика, будівельні матеріали, матиця, стріха, причілок, шопи, піддашок, хижа, загата

Постановка проблеми. У процесі проектування студент-архітектор постійно використовує різноманітну будівельну лексику на позначення конструкцій, засобів та видів будівництва, навіть не здогадуючись, що сучасні терміни раніше звучали інакше або мали інше первинне значення. Цьому процесу сприяло те, що змінилися методи проектування та з'явилися інші будівельні матеріали. Українські будівельні традиції незаслужено забуті, тому постає актуальне питання щодо їх відновлення та вивчення застарілої будівельної лексики. Багато термінів вийшли з ужитку, деякі набули інших значень, якісь усе ще активно використовуються у хатобудуванні в селах нашої країни.

Мета роботи – дослідити стан вживаності застарілої будівельної лексики на сучасному етапі розвитку новітніх технологій у будівництві.

Для досягнення окресленої мети поставимо такі **завдання**: віднайти початкові значення слів із ряду застарілої будівельної лексики та окреслити набуті нові значення; прослідкувати, які слова зникли із сучасного словника будівельника, порівняно з особливостями українського хатобудування XIX– початку XX ст.

Виклад основного матеріалу. Українське народне житло створювалося протягом століть шляхом безперервного вдосконалення прийомів і форм, що відповідали умовам життя, побуту й естетичним уподобанням народу. Те, що не виправдовувало себе з тих чи інших причин, відмирало, а все краще, повторюючись багато разів, поступово вдосконалювалося. Від покоління до покоління, від одного майстра до іншого, від батька до сина передавався будівельний досвід, професійні й технічні навички, художня майстерність, створювалися народні архітектурно-будівельні традиції. Архітектура українського народного житла зароджувалася у тісному взаємозв'язку з народною архітектурою сусідніх країн, особливо Росії та Білорусії, пов'язаних спільністю історичного та культурного розвитку. Таким чином, і будівельна лексика, що зароджувалася у той період, мала спільне коріння. Планування сільського житла дореволюційного періоду зберегло ряд архаїчних рис, які свідчать про сталість архітектурно-планувальних традицій, що сягають своїм корінням у глибину віків. Це простежується в характері використання та організації житлових і господарських приміщень, розташуванні в хаті меблів та кухонного вогнища, розташуванні традиційних кутків у жиллому приміщенні, у конструктивному вирішенні окремих елементів житла тощо. Ці риси збереглися протягом віків, і пояснюється це значною мірою стабільністю укладу життя сільської родини в умовах натурального господарства, який дуже повільно змінювався [4].